

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
STUDIJ LIKOVNE KULTURE

ANA-MARIJA DMITROVIĆ

FRAGMENTI AUTOPORTETA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica:

doc. dr. art. Ines Matijević Cakić

Osijek, 2017.

SADRŽAJ

1. SAŽETAK	1
2. POVIJEST AUTOPORTRETA.....	2-3
3. IDEJA.....	4
4. AUTOPORTRETI CINDY SHERMAN.....	7-8
5. IZVEDBA RADA.....	9-10
5.1. Grafičke tehnike.....	9
5.2. Analiza djela.....	9-10
6. ZAKLJUČAK.....	15
7. POPIS SLIKA.....	16
8. POPIS LITERATURE.....	17

1. SAŽETAK

Autoportret je neiscrpna tema koja se osobito počela razvijati kao disciplina u ranom srednjem vijeku. Autoportret je umjetnička metoda kojom umjetnik ostavlja zapis svoga postojanja, a vrlo često time izražava i svoje raspoloženje, subjektivne doživljaje i slično. U ovom završnom radu koncept autoportreta nije apliciran kao gotov rad već kao kontinuirani proces istraživanja, grešaka i uspjeha.

Od upisa na Umjetničku akademiju autoportret je tema koja me potiče na istraživanje i izražavanje mojih introspektivnih slika i moga lika u različitim tehnikama. Stvaranje autoportreta u ovoj fazi moga umjetničkog rasta doživljam kao likovni eksperiment kroz susrete s greškama i uspjesima. Cilj ovog završnog rada je obuhvatiti i povezati segmente toga procesa.

Ključke riječi: autoportret, fragmenti, strip, grafika

2. POVIJEST AUTOPORTRETA

Autoportret se pojavljuje u ranom srednjem vijeku, no s obzirom na to da tada slike nisu sadržavale individualna obilježja, djela su bila prepoznatljiva po vanjskim oznakama poput alata ili natpisima. Prvi zvanični autoportret pojavio se u skulpturi Petera Parlera (Slika broj 1) u 15. stoljeću.¹ Uskoro su se počeli kriomice pojavljivati i u slikarstvu u grupnim slikama vjerske tematike, poput talijanskih slikara Sandra Botticellija u *Poklonstvu kraljeva*² i Domenica Ghirlandaija u *Poklonstvu mudraca*³. Kako je u renesansi rastao status umjetnika, autoportret se javlja kao samostalna tema u umjetnosti. Njemački renesansni slikar Albrecht Dürer je bio prvi koji je naslikao autoportret u pravom smislu koji isključivo opisuje umjetnika. Renesansni slikari su često uljepšavali i idealizirali svoje autoportrete, koji su također odražavali novovjekovnog čovjeka. U baroku autoportret postaje reprezentativan. Prikazuje se umjetnikova želja da se izjednači sa pojedincima viših klasa, primjerice flamanski barokni slikar A. Van Dyck se slikao u plemićkom kostimu (*Autoportret sa suncokretom*)⁴, a barokni slikar Peter Paul Rubens je slikao sebe i svoju obitelj kao bogate građane (*Rubens i Isabella Brant u Honeysuckle Boweru*)⁵. Jedan od istaknutijih autoportretista je nizozemski barokni slikar Rembrandt, čiji se opus sastoji od stotinjak ulja, grafika i crteža. Rembrandt je bio majstor u psihološkom proučavanju sebe. Od baroka do klasicizma je autoportret poprimio svoje tipične oznake u odnosu na današnje razumijevanje teme autoportreta; autoportret kao dio skupnog portreta ili bi se umjetnik prikazivao pri radu, i prikazi umjetnika u idiličnoj sceni. Do klasicizma autoportret se prikazivao u bogatom aranžmanu, ili bi bio utopljen u religijskom ili mitološkom prikazu, kao što je to talijanski slikar Caravaggio prikazao na slici *David s Golijatovom glavom*,⁶ gdje je naslikao sebe kao Golijata. U 19. st. autoportret je još uvijek društveno motiviran, koji se izražavaju kroz romantizam, intelektualizam i ulaženjem u vlastitu psihi poput francuskog slikara Paula

¹ Altmann, L., Bernhard, M., Bodmer, G., Bogner, M... (2006.), Leksikon slikarstva i grafike, Zagreb: Begen

² Vidi <http://www.hkv.hr/images/stories/Davor-Slike/02/04/05/Botticelli.jpg>

³ Vidi

http://www.gerardenneeltje.nl/Lezingen/Het%20geheim%20van%20de%20twee%20Jezuskinderen%20van%20Hans%20Stolp%20december%202010_bestanden/image017.jpg

⁴ Vidi <http://www.rugusavay.com/wp-content/uploads/2014/04/Anthony-van-Dyck-Self-portrait-with-a-Sunflower.jpg>

⁵ Vidi https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Peter_Paul_Rubens_Peter_Paul_Rubens_-_The_Artist_and_His_First_Wife%2C_Isabella_Brant%2C_in_the_Honeysuckle_Bower.jpg

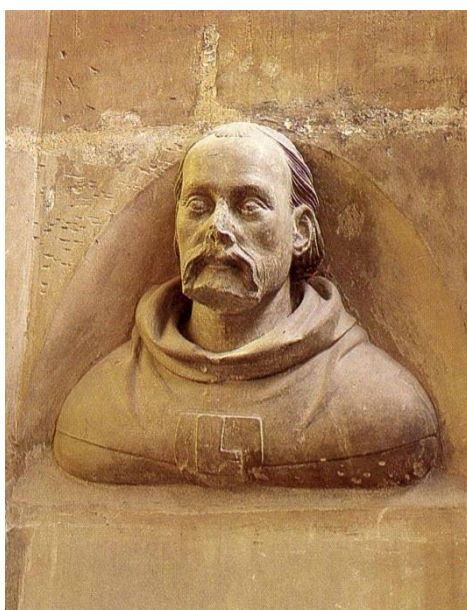
⁶ Vidi

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/39/Michelangelo_Caravaggio_018.jpg/1200px-Michelangelo_Caravaggio_018.jpg

Cezanna koji slika *Autoportret iz 1890.*⁷ u impresionističkoj maniri; nizozemskog slikara i grafičara Vincent van Gogha koji kroz boju prikazuje svoju introspekciju (*Autoportret iz 1889.*)⁸ ili poput španjolskog slikara Pabla Picassa i njegovog kubističkog autoportreta⁹. U 20.st. velik broj umjetnika se usredotočio na prikaz svoje unutrašnjosti, te je vanjštinu podredio tom prikazu (ekspresionizam, fovizam, kubizam, nadrealizam, itd.)

U hrvatskoj umjetnosti se autoportret kao samostalna tema pojavljuje u 19. stoljeću. Neki od istaknutijih hrvatskih portretista su: Bela Čikoš Sesija, Miroslav Kraljević, Josip Račić, Vladimir Becić, Tomislav Krizman, Milivoj Uzelac, Vilko Gecan, Julije Knifer i Edo Murtić. U kiparstvu se ističe Ivan Meštrović, a u medaljerstvu Ivo Kerdić.

U današnjoj suvremenoj umjetnosti, autoportretom se bave primjerice slikar Zlatan Vehabović, fotografkinja Ana Opalić i kipar Ivan Fijolić.

Slika 1: Peter Parler, autoportret u kamenu katedrale Sv. Vida, 1370.

⁷ Vidi https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Paul_C%C3%A9zanne_157.jpg/800px-Paul_C%C3%A9zanne_157.jpg

⁸ Vidi https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6b/SelbstPortrait_VG2.jpg/800px-SelbstPortrait_VG2.jpg

⁹ Vidi <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/a6/f0/66/a6f06606220eef74b2af87f8e656a19d.jpg>

3. IDEJA

Moje promišljanje o autoportretu je započelo na prvoj godini studija likovne kulture na Umjetničkoj akademiji u Osijeku. Moji prvi radovi iz grafike su obuhvaćali određenu vrstu unutarnjih autoportreta (Slika broj 2 i 3). Prve autoportrete sam izrazila u tehnici linoreza. Realizirala sam osam grafičkih listova veličine 39.5x32.5cm (matrice veličine 29.5x20.5cm). Motivi na tim otiscima ujedinjuju figurativne i apstraktne forme koje su u potpunosti popunjavale plohu grafike. Primijenila sam različite likovne elemente, strukturne i obrisne linije, teksture i crne plohe.

Na trećoj godini studija likovne kulture sam radila autoportrete u grafičkim tehnikama rezervaš i suhoj igli. Sveukupno sam ih realizirala sedam, a ovaj završni rad čine tri autoportreta. Upotreba tehnike rezervaš na mojim radovima sugerira pomalo stripovsku stilizaciju kojoj doprinose jake linije suhe igle. Estetski dojam ovih tehnika motivirao me da ih dalje nastavim istraživati i koristiti u radu. Skice koje sam koristila kao predložak za matricu sam realizirala u kombiniranoj tehnici fotografija i tuša. (Slika broj 4 i 5)

Za razliku od grafika s prve godine koje su bile usredotočene na prikaz moje unutrašnjosti i likovnost, noviji radovi su obuhvatili istraživanje mog odraza. Dok sam stvarala ove radove osjećala sam se melankolično, te sam često iz okoline čula komentare o mome mrgodnome licu. To me i potaklo da istražim svoje melankolične izraze lica kroz likovnu aktivnost. Jedna od inspiracija mi je bila američka suvremena umjetnica Cindy Sherman, koja kroz svoje fotografije i motiv autoportreta istražuje stereotipne prikaze žena.¹⁰

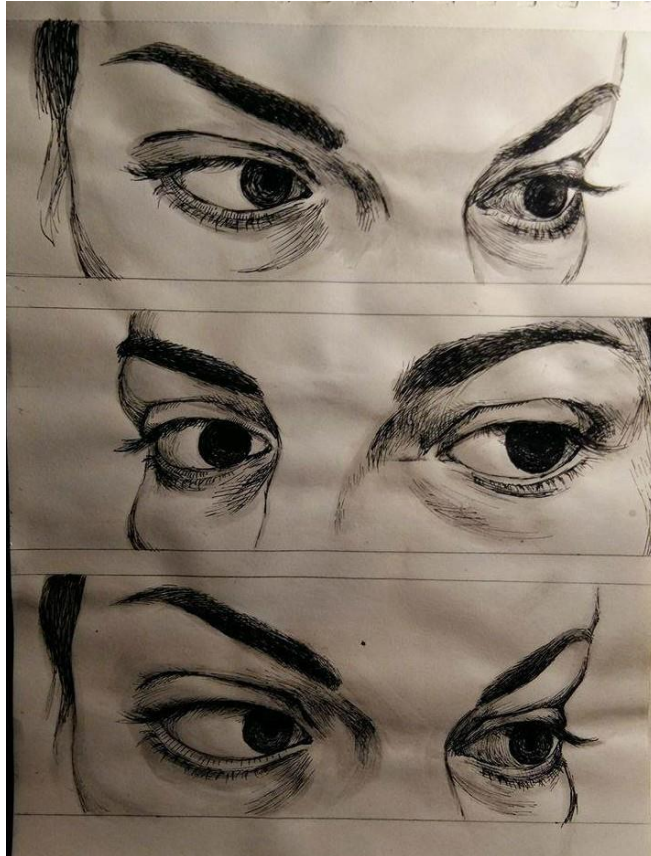
¹⁰ Vidi poglavlje broj 4

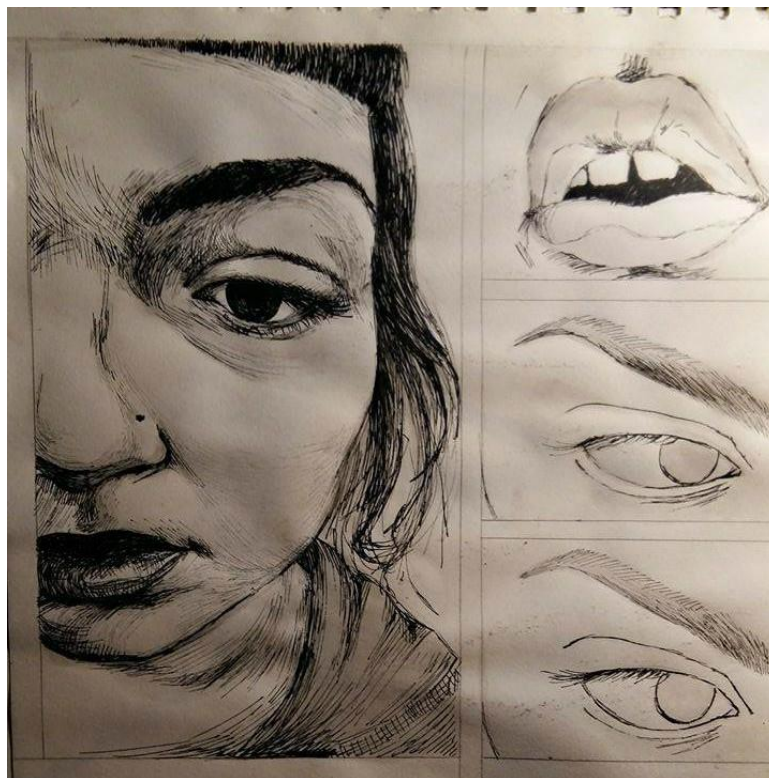
Slika 2: *Bez imena*, linorez (matrica 29.5x20.5cm, papir 39.5x32.5cm), 2015.

Slika 3: *Šikara*, linorez (matrica 29.5x20.5cm, papir 39.5x32.5cm), 2015.

Slika 4: Skica 1

Slika 5: Skica 2

4. AUTOPORTRETI CINDY SHERMAN

Suvremena umjetnica Cindy Sherman rođena je 19.1.1954. godine u predgrađu New Yorka u New Jerseyju. Studirala je umjetnost na Državnom sveučilištu u New Yorku u ranim 1970.-tima. Svoju karijeru započela je kao slikarica, ali je vrlo brzo bila frustrirana medijem jer ga je smatrala limitiranim. Osjećala je da joj medij slikarstva ne pruža dovoljnu slobodu stvaralaštva, te se okrenula fotografiji.

Sherman se bavi socijalno kritičkom fotografijom. Isprva je slikala superrealistične slike, ali krajem 1970.-ih se okrenula fotografiji kako bi istražila širok raspon čestih ženskih uloga i persona. Preispitivala je zavodljive utjecaje masovnih medija na naše identitete. Prikazuje Hollywoodsku fantaziju kroz igranje uloga, modu, oponaša poza i uloge „cure iz susjedstva“, te tako ukazuje na ovu namještenu kulturu.¹¹ Bavi se temama seksualnih želja i dominacije i oblikovanjem samosvijesti kao masovne prijevare. Sherman svoju veliku kritiku društva oblikuje kroz motiv autoportreta.

Iz njenog osebujnog opusa osobito su me zaintrigirali ovi radovi: *Film bez naziva 13* i *Seriya Bezimenih seks*.

*Film bez naziva 13*¹² je dio njene serije *Filmovi bez naziv* do kojeg je već stekla reputaciju vješte kritičarke ženskih uzora njen, pa i mlađe generacije. Primjerice, sebe koristi u prikazu karaktera iz 1960.-tih; mlade intelektualne žene na tragu svoje „prave ženstvenosti“ ili tipične djevice. Uz rast feminizma, Sherman i njena generacija je naučila vidjeti kroz klišeje masivnih medija i koristiti ih u satiričnoj i ironičnoj maniri, nakon čega su promatrači uviđali koliko je umjetna i iskonstruirana slika žena.

*Seriya Bezimenih seks slika*¹³ je serija fotografija kojom je Sherman imala namjeru šokirati promatrače. Za razliku od ostalih radova, u ovim fotografijama se ne pojavljuju ljudi, nego anatomske lutke. Jasnim razmakom od prave pornografije, fotografije ukazuju na dehumanizaciju žena u životu i medijima, kao i u umjetnosti od pamtivijeka. Prostor je klaustrofobičan, tijelo je samo alat sirove želje, dok su oznake „ljepote“, kao što su četka za kosu ili oskudne gaćice, svuda razbacane oko nje. Sherman izvlači određene konvencije iz njihovih uobičajenih konteksta kako bi ukazala na njihov apsurd. Sherman svakodnevno i poznato čini „čudnim“, na način koji sugerira da smo često prolazili kroz naše živote kao da smo budni spavali.

¹¹ Vidi <http://www.theartstory.org/artist-sherman-cindy.htm>

¹² Vidi https://www.thebroad.org/sites/default/files/art/cs_13.jpg

¹³ Vidi http://img.bhs4.com/E8/E/E8E8ADDAA7E95623EB68B9B83E59B8E398B3417E_large.jpg

Cindy Sherman zanimljiva mi je zbog toga što koristi autoportret u kritičkom prikazu svijeta, te me je inspirirala ispreplitanjem feminističke ideologije i umjetnosti. Sherman svojom satirom vjerno prikazuje žensku problematiku u svijetu i umjetnosti. Svoje buduće radove s temom autoportreta željela bih ostvariti kroz kritički odmak u sagledavanju određenih društvenih normi koje nas okružuju.

5. IZVEDBA RADA

5.1. GRAFIČKE TEHNIKE

Na trećoj godini studija likovne kulture na kolegiju Grafika V upoznali smo se sa tehnikom rezervaš. Rezervaš ili tehnika pokrivanja je grafička tehnika u kojoj izražajno sredstvo može biti linija ili mrlja. Za ovu tehniku se priprema posebna smjesa tempere i šećera zbog čega također nosi naziv „akvatinte sa šećerom“. Uobičajeni sastav smjese za crtanje sastoji se od šećera, gumiarabike, terra siene (zemljanog pigmenta) i čađi od lampe.¹⁴ Namočenim kistom u lako vodotopivu smjesu, direktno nanosimo crtež na razmašćenu cinčanu ploču. Osušeni crtež premažemo tekućom asfaltnom podlogom, a zatim kada se ploča osuši potopi ju se u kadicu s vodom. Poslije nekog vremena smjesa se topi i oslobađa iscrtana mjesta za jetkanje.

Suha igla je grafička tehnika neposrednog urezivanja linija. Pogodna je za ostvarenje brojnih estetskih namjera zbog lakoće postupka. Pruža različite vrste linija izražajnih kontrasta. Različitim pritiskom igle na metalnu ploču, ostvarujemo dublju ili pliću tiskovnu površinu.

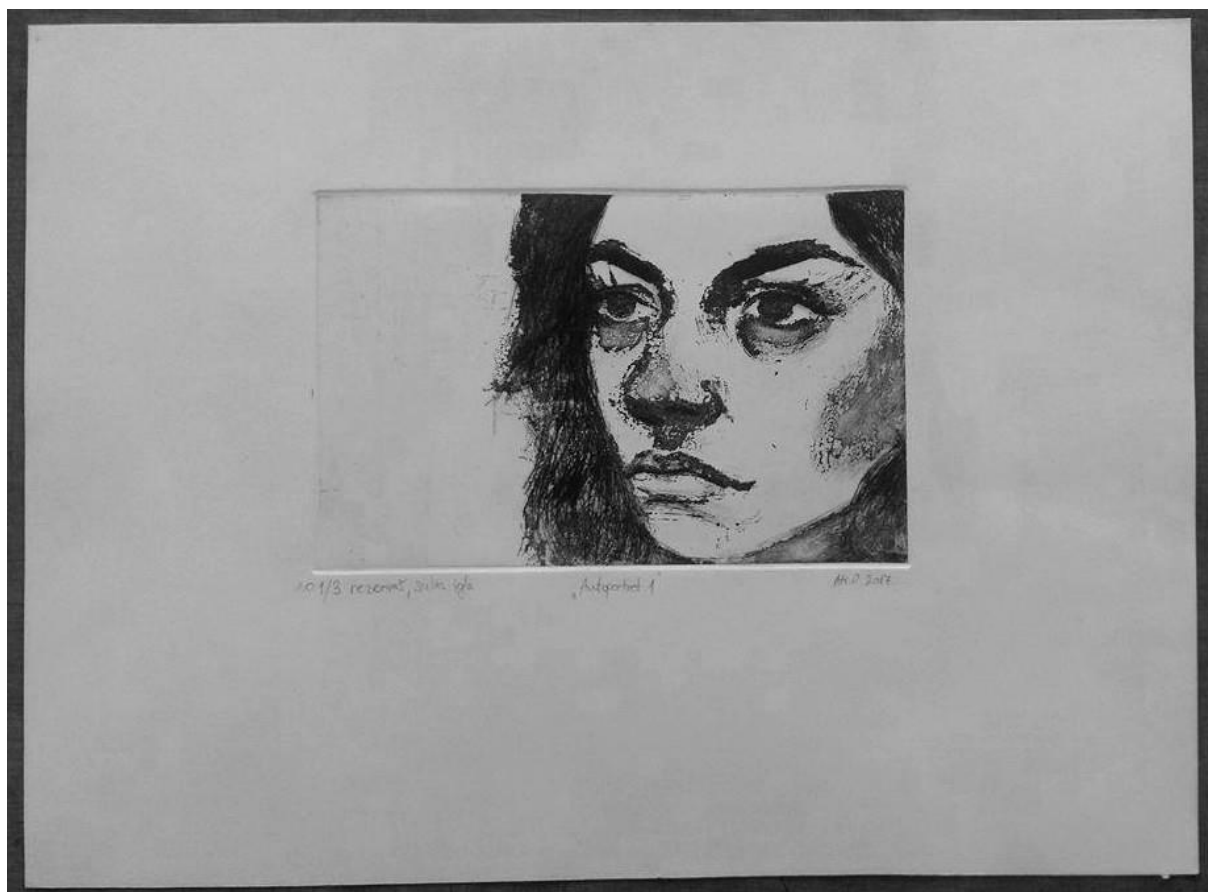
5.2. ANALIZA DJELA

Autoportret 1 (slika 6 i 7) nastao je na početku treće godine studija likovne kulture. Priključila sam ga završnom radu jer važan za daljnji proces nastajanja mojih radova. Ovaj autoportret čini jedna matrica dimenzija 16.5 x 25.5 cm. Na matrici se nalazi motiv autoportreta u desnom kutu u krupnom kadru. Motiv upotpunjuju različiti likovni elementi, poput sive plohe, fleka, konturne i strukturne linije. Autoportret je građen u sivim plohama u više nijansi što sam postigla svojstvima tehnike rezervaša. Detalji na kosi u suhoj igli sugeriraju njenu teksturu. U cijelini postoji ritam između oštarih linija suhe igle i teksture plohe rezervaša.

Fragmente 1 (slika 8 i 9) čine dvije matrice dimenzija 11 x 25.5 cm. Prikazani su pogledi iz dva kuta. Gornja matrica se ponavlja, te se ponavljanjem vizualno sugerira ritam. Plohe rezervaša oponašaju obrisnu liniju. Motivi očiju su oblikovani gustom mrežom strukturnih linija kako bi naglasili volumen.

¹⁴ Vidi Hozo, Dž. (1988.), *Umjetnost multioriginala Kultura grafičkog lista*, Mostar; Prva književna komuna

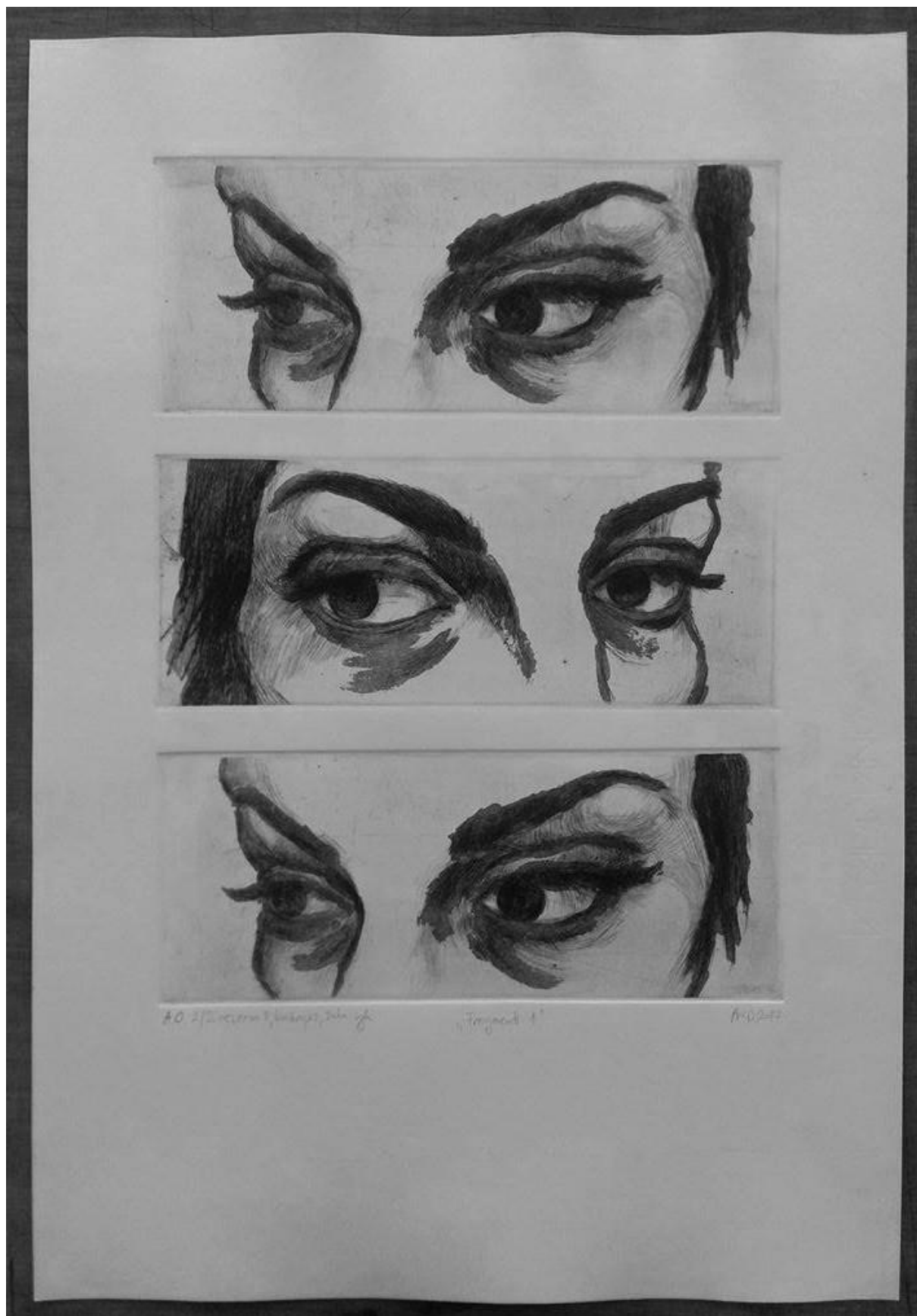
Fragmenti 2 (slika 10 i 11) čine tri matrice: jedna je 19.5 x 12.5 cm, a druge dvije su 9 x 9 cm. Na otisku su prikazani oko, usta i pola lica. Estetski dojam fragmenta podsjeća stripovsko kadriranje. Sam motiv lica i njegovo kadriranje sugerira melankoličan ugođaj. Na licu je jak kontrast između tamnog rezervaša i bjeline papira. Lice je građeno strukturnim linijama različitih jačina. Usta i oko su modelirani gustom mrežom različitih linija zbog čega sam dobila privid tonova i volumena.

Slika 6: *Autoportret 1*, rezervaš i suha igla, 36 x 48.5 cm, 2017.

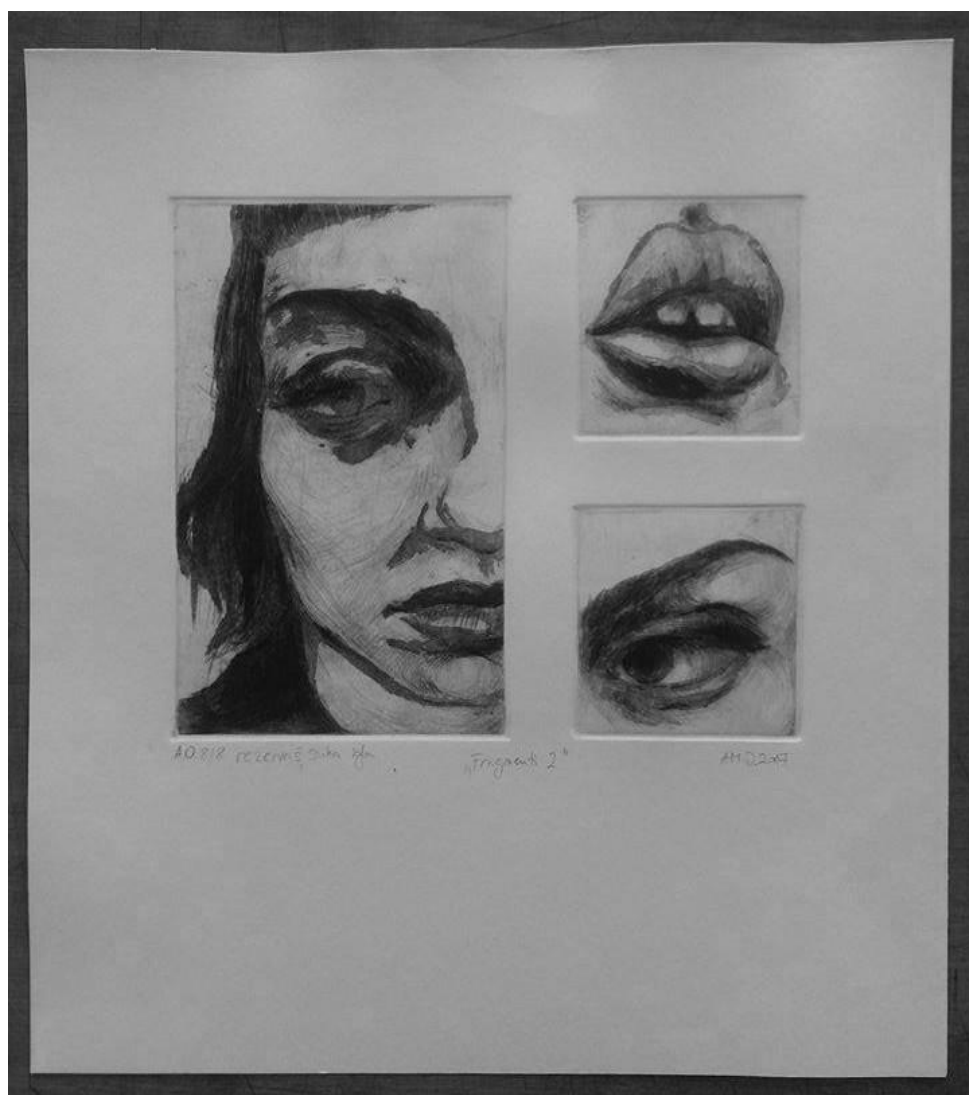
Slika 7: *Autoportret 1*, detalj

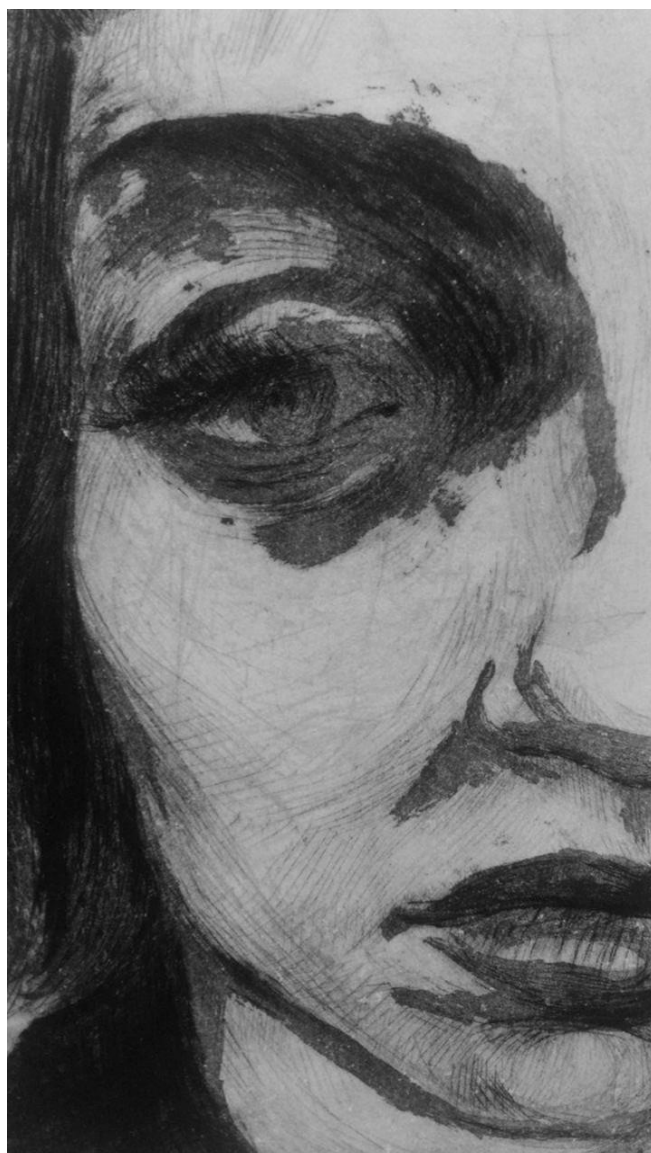
Slika 8: *Fragmenti 1*, rezervaš, suha igla i bakropis, 50.5 x 35 cm, 2017.

Slika 9: Fragmenti 1, detalj

Slika 10: Fragmenti 2, rezervaš i suha igla, 36 x 32 cm, 2017.

Slika 11: *Fragmenti 2*, detalj

6. ZAKLJUČAK

Proces stvaranja ovog završnog rada mi je pomoglo u usvajanju grafičkih tehnika koje sam koristila kroz greške koje su mi se događale zbog manjka iskustva, te me to inspiriralo da i dalje istražujem i radim na sebi kao umjetnica. U cjelini autoportreti su prikazani kroz fragmente lica koju su izraženi različitim kadrovima zbog asocijacije na strip i radi melankoličnog doživljaja. Zadovoljna sam cjelokupnim procesom i smatram da je dobra podloga za moj daljnji napredak i razvitak.

7. POPIS SLIKA

Internet:

- Slika 1: <https://medievalartresearch.files.wordpress.com/2014/02/prague-st-vituss-cathedral-peter-parler.jpg>

Slike autora:

- Slika 2: *Bez imena*, linorez (matrica 29.5x20.5cm, papir 39.5x32.5cm), 2015.
- Slika 3: *Šikara*, linorez (matrica 29.5x20.5cm, papir 39.5x32.5cm), 2015.
- Slika 4: Skica 1
- Slika 5: Skica 2
- Slika 6: *Autoportret 1*, rezervaš i suha igla, 36 x 48.5 cm, 2017.
- Slika 7: *Autoportret 1, detalj*
- Slika 8: *Fragmenti 1*, rezervaš, suha igla i bakropis, 50.5 x 35 cm, 2017.
- Slika 9: *Fragmenti 1, detalj*
- Slika 10: *Fragmenti 2*, rezervaš i suha igla, 36 x 32 cm, 2017.
- Slika 11: *Fragmenti 2, detalj*

8. POPIS LITERATURE

Knjige:

- Hozo, Dž. (1988.), Umjetnost multioriginala Kultura grafičkog lista, Mostar; Prva književna komuna
- Altmann, L., Bernhard, M., Bodmer, G., Bogner, M... (2006.), Leksikon slikarstva i grafike, Zagreb: Begen
- Schneider, D., Tonković, Z. (1977.), Autoportret u novijem hrvatskom slikarstvu, Osijek: Katalog izložbe održane u Galeriji likovnih umjetnosti

Internet:

- <http://www.theartstory.org/artist-sherman-cindy.htm>, 7.9.2017.